

1. Місто самоти

Уявімо: ніч, ви стоїте коло вікна, на шостому, або ж сімнадцятому чи сорок третьому поверсі. Місто відкривається, наче мереживо клітин, сотнею тисяч вікон: одні темні, інші залиті зеленим, білим чи золотавим світлом. Там снують незнайомці — туди-сюди, заклопотані справами у вільний від роботи час. Ви їх бачите, та дістатися до них не можете: від такого звичного урбаністичного явища — притаманного всім опівнічним містам — навіть найбільш товариських із нас проймає трепет самоти, оте тривожне поєднання відчуження та безборонності.

Самотніми можна бути будь-де, та самота посеред міста, в оточенні мільйонів людей, має особливий присмак. На позір може видатися, що стан самоти не сумісний із життям у місті, натовпами людей довкола, та фізичної присутності недостатньо, щоб розсіяти відчуття внутрішньої ізольованості. Цілком можливо, навіть дуже легко відчувати спустошення та відчуженість, коли живеш пліч-о-пліч із іншими людьми. У містах буває самотньо: визнавши це, ми розуміємо, що самотність не обов'язково передбачає фізичне усамітнення, а радше відсутність чи брак близькості, спорідненості

та глибинного зв'язку, неспроможність, із тих чи інших причин, віднайти бажану інтимність. *Нещастя*, як його визначає словник, — *це результат відсутності близьких взаємин із іншими*. Тож годі й дивуватися, що воно досягає свого піку посеред юрби.

У самотності зізнатися важко, її важко навіть окреслити. Подібно до депресії, стану, з яким вона часто перетинається, вона може глибоко вплітатися в канву особистості, достоту як сміхотливість чи руде волосся. Знову ж таки, самота може бути тимчасовою — виникати й зникати у відповідь на зовнішні обставини, як-от самотність внаслідок втрати, розлуки чи зміни кола спілкування.

Подібно до депресії, меланхолії та тривоги, самотність визначають патологією, вважають хворобою. Її окреслили рішуче: самотність — безцільна, вона, як пише Роберт Вайз у своїй основоположній праці, є *«хронічним захворюванням без компенсаторних ознак»*^{*}. Такі висновки більш ніж очевидно пов'язані з переконанням, що сенс нашого буття — знайти собі пару, чи то пак, буцімто щастя може — чи має — бути постійно доступним надбанням. Та така доля випала не всім. Можливо, я помиляюся, та не думаю, що той досвід спільного буття, який ми всі так чи інакше проживаємо, може бути геть позбавленим сенсу, не нести в собі жодної цінності й не збагачувати нас.

Вірджинія Вулф у своєму щоденнику за 1929 рік описує відчуття *внутрішньої самоти*, яке, на її думку, було б корисно проаналізувати: «От би вловити те

^{*} Robert Weiss, *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation* (MIT Press, 1975), p. 15.

відчуття: як співає справдешній світ, як підхоплюють самота і супокій, щоб віднести геть від світу, придатного до життя»^{*}. Захопливо, що саму суть самоти можна розглядати як таку, що здатна принести вам інакше не досяжний досвід реальності.

Не так давно я була у Нью-Йорку — на цьому острові з гнейсу, бетону та скла, де аж кишить людсьми, — і самотність стала моїм щоденним пожитком. І хоч досвід цей аж ніяк не був пригожим, я почала замислюватися, чи ж Вулф мала рацію і в цьому досвіді сховане щось неосяжне на перший погляд, і, власне, чи він не є спонукою осмислити значиміше питання — що таке «жити».

Деякі теми манили мене — і як окремо взяту особу, і як людину своєї, роздробленої на пікселі, епохи — своїм сьйвом. Що таке бути самотніми? Як ми живемо, коли позбавлені інтимного зв'язку з іншими людськими істотами? Чи секс є ліком від самоти, а коли так, то як бути, якщо наші тіла чи сексуальність вважають девіантними чи ущербними, якщо ми хворі чи не благословенні вродою? Чи технології допомагають із усім цим? Вони нас зближують чи ув'язнюють по той бік екранів?

Вочевидь я далеко не єдина, кого цікавлять ці питання. Письменники, митці, кіношники та композитори різного штибу так чи інакше досліджували тему самотності у спробі добратися до суті та розібратися з проблемами, які це відчуття породжують. На той момент я почала залюблюватись у візуальні образи,

^{*} Virginia Woolf, ed. Anne Olivier Bell, *The Diary of Virginia Woolf*, Volume III 1925–1930 (Hogarth Press, 1980), p. 260.

віднаходити в них утіху, як ніде інде, тож моє дослідження висновується передовсім на зразках візуального мистецтва. Мене опанувала жага віднайти взаємні залежності: фізичні свідчення того, що інші люди перебували в такому ж стані, що й я, тож опинившись на Мангеттені, я взялася збирати твори мистецтва, що начебто окреслювали тему самотності чи були нею стурбовані, зокрема, як вона проявляється в сучасному світі, а найпаче — у Нью-Йорку, за останні приблизно сімдесят років.

Спершу мене вабили самі лиш образи, та копнувши глибше, я усвідомила, що за ними стоять люди: люди, які що в житті, що в роботі, боролися із самотністю та її похідними. З-посеред численних хроністів міста самоти, чії роботи зворушили чи вишколили мене й кого я згадую на цих сторінках, — а це Альфред Гічкок, Валері Соланас, Нен Голдін, Клаус Номі, Пітер Гуджар, Біллі Голідей, Зої Леонард та Жан-Мішель Баскія — найбільший інтерес у мені збудили четверо з них: Едвард Гоппер, Енді Воргол, Генрі Дарджер та Девід Войнарович. Не всі вони були постійними мешканцями самоти, натомість вони запропонували різноманіття кутів зору та множину її осмислень. Водночас усі вони були надвразливі до бездонних западин поміж людей, до того, як це — усвідомлювати себе острів'янами посеред натовпу.

З Енді Ворголом це видається особливо мало-ймовірним, адже врешті-решт він славився невгамовною товариськістю. Хоча він майже ніколи не з'являвся без своєї осяйної свити, його праці про відстороненість та відчуженість, із якими він боровся все життя, напрочуд промовисті. Мистецтво Воргола пантрує за просто-

ром поміж людьми, провадить грандіозне філософське дослідження близькості та віддаленості, інтимності та відчуженості. Як чимало самотніх людей, він був зятим колекціонером: він творив й оточував себе речима, відмежовуючись від жаги близькості. Страх фізичного контакту зрідка дозволяв йому вийти з дому без броні — камер та диктофонів, якими він послуговувався як буферами та посередниками у взаємодії з людьми; така поведінка здатна пролити світло на те, як ми використовуємо технології у наш час — епоху так званої включеності.

Швейцар та митець-самітник Генрі Дарджер осів на іншому кінці крайнощів. Він мешкав у мебльованій кімнаті в Чикаго, творячи в сливе тотальній пустці, без товаришів чи навіть глядачів, свій химерний світ жаских та чудних істот. Його кімната, яку він неохоче покинув у віці сімдесяти років, аби зустріти свою кончину в католицькому притулку, була вцент забита сотнями витіюватих та химерних картин, які він, вочевидь, ніколи нікому не показував. Життя Дарджера висвітлює соціальні сили, які сприяють ізоляції, а також шляхи їх подолання, які здатна витворити уява.

Подібно до того, як життя цих митців різнилося в межах товариськості, так само і їхні роботи торкалися або рухалися навколо теми самотності по-різному: іноді стосуючись її безпосередньо, а іноді звертаючись до тем сексу, хвороби, аб'юзу, які самі ж виступають джерелами стигматизації чи відчуження. Едвард Гоппер, цей довготелесий мовчазний чоловік, переймався, хоч подекуди це й заперечував, візуальним вираженням самотності в місті, тим, як вона перекладається мовою фарб. Майже століття потому образи самотніх

чоловіків та жінок, що зиркають на нас із пустих кав'ярень, кабінетів та готельних лобі, все ще залишаються звірцевими символами самотності в місті.

Самоту можна показати, яка вона з виду, так само на неї можна піти війною й створювати речі, які начено служать засобами зв'язку, опираючися цензурі та замовчуванню. Це було рушійною спонукою Девіда Войнаровича, досі маловідомого американського митця, фотографа, письменника та активіста, чий винятково сміливі роботи чи не найбільше допомогли мені звільнитися від ґноту переконання, боцімто я стидко самотня у своєму стані.

Самотність, почала усвідомлювати я, — місце залюднене. Це місто, як воно є. А коли мешкаєш у місті, навіть у такому чітко та логічно облаштованому, як Мангеттен, то можна згубитися. Із часом у голові укладається щось на кшталт ментальної мапи — добірка улюблених місць та обраних маршрутів: лабіринт, що комусь іншому нізащо не вдасться ані скопіювати, ані відтворити. У роки тодішні й подальші я уклала мапу самоти — я вибудовувала її як через потребу, так і з цікавості, складала до купи із множини досвідів — своїх та чужих. Я хотіла зрозуміти, що це таке — бути самотніми, як влаштована самотність у житті людей, спробувати окреслити складні взаємини самоти та мистецтва.

Колись давно я слухала пісню Денніса Вілсона*. Оцю з «Pacific Ocean Blue», альбому, який він записав після розпаду The Beach Boys. Там є такі слова: *Самотність — місце дуже особливе*. Підліткою, коли сиділа в ліжку осінніми вечорами, я уявляла собі те місце

у вигляді міста, де, можливо, западають сутінки, люди поспішають додому, а неонові вивіски, підморгуючи, спалахують життям. Уже тоді я себе вважала його мешканкою, і мені подобалося, як Вілсон описав моє місто — із його слів воно було живодайним і водночас жаским.

Самотність — місце дуже особливе. Вгледіти істину в словах Вілсона не завжди легко, та в подальших мандрах я упевнилася, що він мав рацію: самотність — геть не марний досвід, а радше такий, що веде нас навпростець до усвідомлення своїх цінностей та потреб. Місто самоти породило чимало дивовижних речей — таких, що із горнила самотності вийшли, і таких, що її покликані втамувати.

* Dennis Wilson, "Thoughts of You", *Pacific Ocean Blue* (1977).